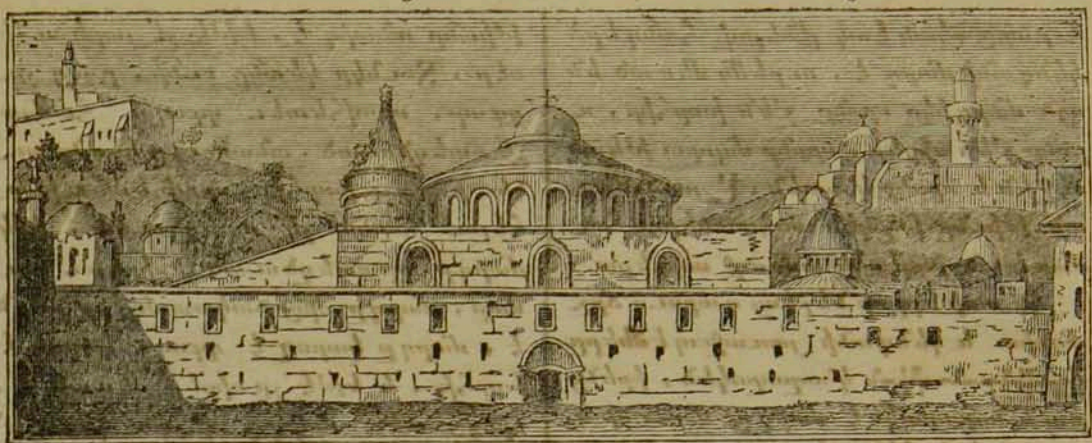

Մ Ի Փ Ն

ՎԵՑԵՐՈՐԻ ՏՄԻ
ԹԻ 1.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՅՈՒՆԻԱՐ 31
1871.

Ա.Զ.Գ.Ս.ՅԻՆ. ԲԱՆՍԱՍԻՐՈ.ԿԱՆ ԵՒԶՐԱԳԻՏՕ.ԿԱՆ

ՎԵՐԱԿԵՆ ԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԱՆՔԸ խորին խորհուրդ մ'է, զոր միայն ճանաչել կարող ենք և ոչ ստճմանել։ Կենաց յատկութիւն է աւճումն, շարժումն և շարունակութիւն. իսկ կենաց մահն է՝ դադարումն։ Եւ ճանաչողութեամբ է, որ կարող ենք կենդանի էակները որոշել անկենդան էակներէն։ Եւ այդ կեանքը եւս բազմաառասակ է և ամեն կեանք մի և նոյն կեանքը չէ։ Եւ Բոսական կեանքը, այլ է անասական կեանքը և այլ է մարդկային կեանքը։ Եւ այդ միայն մի տեսակ կեանք ունի. անասունը՝ երկու տեսակ, իսկ մարդը՝ քանի մի տեսակ։ Վարդը ունի անասնական կամ մարդնաւոր կեանք, որովհետեւ մարմին ունի, ունի բանական կամ մտաւոր

կեանք, ըստ որում կը խորհի և կը մտածէ, ունի բարոյական կեանք կամ սրտի կեանք, որովհետեւ կը սիրէ։ Եւս երեք տեսակ շարժողութիւնք և փոքրողութիւնքը միայն մարդոյ մէջ միացած կը տեսնուին։ Վարդնայ կենդանութիւնը նիւթական սղնուկն է. մարդի կենդանութիւնը՝ մտածութիւնն է և ճշմարտութիւնը. իսկ սրտի կենդանութիւնն է՝ ճշմարիտ սէրը։ Վարմինը կը մեռնի՝ երբ նիւթական սնունդը կը քայքայուի. միտքը կը մեռնի՝ երբ տգիտութեան և մարդութեան մէջ կ'ընկղմի. իսկ սիրտը կը մեռնի՝ երբ ետական ինքնասիրութիւնը և առեղծութիւնը կը տիրեն։ Եւ այդ որովհետեւ մարդը բանական

և բարոյական էակ լինելով հանդերձ կենդանի մարդ է, ուրեմն մեռած են այն մարդիկ որոնք չ'են խորհիր, ուրմք չ'են սիրեր, որոնք մոլորութեան մէջ են և որոնք կ'ատեն : Այս ճշմարտութիւնը ինչպէս անհասանելու համար է, նոյնպէս և ամբողջ ազգերու :

Քառի երբոր ներկայ դարուս ճրջ մարիտ և կենդանի յառաջագնացները վերափոխանութիւն կ'աղաղակեն, իրենց բուն նպատակն է մարդոյ մտաւոր և բարոյական կենդանութիւնը, և այս կենդանական շունչը փչողը, այս միտաւորացէս և բարոյացէս մեռածներու յարուցիչ ձայնն ու զօրութիւնը ճշմարիտ գաստիարակութիւնն է : Եթէ գաստիարակութիւնը միակողմանի է, եթէ մտաւոր կեանքը բարոյականէն կը զատէ, երբէք կարող չ'է ամբողջ մարդը վերակենդանացընել : Վասն զի մարդը ամբողջացէս վերակենդանացնելու համար կարելոր է նոյն իսկ մարդոյ մէջ գտնուած քանի մի կենաց առաւելութիւնքը նկատողութեան առնուլ և ըստ այնմ գաստիարակել : Վասն զի աշխարհիս մէջ գտնուած կեանքերը իրարու չեն նմանիր և չ'են հաւասարիր : Բուսական կեանքը ստորագոյն է անասնականէն, անասնականը՝ մարդկայինէն, մարմնաւորը՝ մտաւորէն և մտաւորը՝ բարոյականէն : Վնասարար և ուսմիկ մարդուն անգամ եթէ հարցնելու լինի, աւելի կը փախաբի մտացի լինի՝ քան թէ գեղեցիկ, աւելի բարի՝ քան թէ մտացի : Այս մասին կարծեաց տարբերութիւն չը կայ բովանդակ մարդկութեան մէջ : Վիւթը և ձէւը միշտ ստորագոյն են գիտութեանէն կամ ճանաչողութեանէն : Իսկ գիտութիւնը երբէք կարող չ'է հաւասարիլ սիրոյն : Վիւթը մտքին ծառայելով միայն գին ունի, իսկ գիտու-

թիւնը անարդ է, եթէ չ'է յարեալ ի սէր : Տունկը կեանք ունի, բայց չըզգար, որովհետեւ զգալու համար չ'է ստեղծուած : անասունը կեանք ունի, բայց չը խորհիր, որովհետեւ խորհելու համար չ'է ստեղծուած : Իսկ մարդը, որ ստեղծուած է սիրելու համար, մարդը որոյ ճակատագիրը սէրն է, մարդը կարող է զգալ, կարող է խորհիլ, և եթէ չը սիրեր՝ մեռած է : որովհետեւ մարդոյ վերին կեանքը՝ բարոյական կեանքն է և գաստիարակութեան բուն վերնակէտն և և բարոյական կենաց կենդանութիւնն է :

Երդարեւ՝ ճշմարտութիւնը մեծ բան է, բայց մեծ չ'է քան զսէր, և տառնց սիրոյ՝ ճշմարտութիւնն անօգուտ է : Վերի համարձակ տեսնք, առանց սիրոյ՝ ճշմարտութիւն չը կայ, որովհետեւ չը կայ միութիւն, չը կայ երջանկութիւն : Պէտք չ'է զարմանալ այս մասին, վասն զի էականացէս առնելով ճշմարտութիւնը իրողութիւն մ'է և յարաբերութիւն, և ոչ թէ մտաց լոկ հայեցողութիւն կամ գաղափար : Ճշմարտութիւնը գաղափարոց մէջ լինելէն առաջ գործողութեան մէջ է, և խօսքի մէջ լինելէն առաջ՝ իրաց մէջ : Իր մի ճշմարիտ է, երբ այն է՝ ինչ որ է : Խօսք մի ճշմարիտ է, երբ զայն կը բացատրէ, ինչ որ պէտք էր բացատրել : Եթէ մարդը իրօք այն չ'է, ինչ որ պէտք էր լինիլ, ինչ որ պէտք էր առնել, որքան որ ճրջ մարտութիւնը ճանաչէ, գարձեալ կարող չ'է ճշմարտութեան մէջ լինիլ : Այնպէս որ իսկայպէս անհնարին է առնել, թէ այս ինչ մարդը սէր չունի, բայց ճշմարտութիւն ունի, այն ինչ մարդը բարի չ'է, բայց լուսաւոր է : Բարոյական կեանքը միշտ վերագոյն է մտաւոր կեանքէն : Վասն զի սէրը մարդկային կենաց նպատակն է, իսկ

գիտութիւնները՝ նոյն նպատակին հասնելու միջոցները . վասն զի մարդոց նպատակը միութիւնն է, և միութիւնը սէրն է :

Արդ՝ նոքա ամենքը, որոնք ազգային վերակենդանութեան կը փափաքին, պարտաւոր են մտաւոր եւ բարոյական դաստիարակութիւնը իրարմէ բնաւ չը զատել, լոյսը իր ջերմութենէն չը բաժնել և միշտ բարոյականի առաւելութիւնը ճանաչել : Առանց բարոյական տարեր, յորմէ դժբաղդաբար խիստ զուրկ են մեր դպրոցները, մեր քննչականութիւնը, մեր ժողովները, մեր բանախօսութիւնքը, մեր գրութեանները, մեր յարաբերութիւնքը, մեր ազգակցութիւնը և մեր եղբայրութիւնը, անհնարին է ազգային ճշմարիտ վերակենդանութեան ակն ունիլ : Այն կենսարար զօրութիւնը, որ մեր ցրուած, ցամքած ու չորացած կմախքները պիտի միաւորէ, պիտի յողէ և կենդանութիւն ապ, այն զօրութիւնը՝ Դաստիարակութիւնն է : Այն փրկարար հիւժը, որով պիտի վերանորոգին, վերածնին և սնանին մեր միտքն ու սիրտը՝ ճշմարտութիւնն է եւ սէրը : Այն անցավժեշտ սլոյ, որ պիտի մեր Ազգի անունը անմահ պահէ ազգաց դաստիարակին մէջ, բարոյական և մելաւոր Վերակենդանութիւնն է :

Սիօնը, այս վերակենդանութեան մխիթարիչ յուսով ոգեւորուած, մուտ կը գործէ ահա 1871 թուականին մէջ և անպայման պարտք կը համարի սոյն վերակենդանութիւնը գլխաւոր նպատակ բռնել իր մտածութեանց և հրատարակութեանց . վասն զի համոզուած է Սիօնը, որ ազգաց մահուան և կենդանութեան միակ կեդրոնն է ՄԻՏԲԸ և ՄԻՐՏԸ :

Սիօնը, անցած տարուան ջերմ վերածանութիւններէն շատ առաջ, արդէն գիտողութեան առած և պարզած է կաթողիկոսական խնդիրը 1869 թուականի Հռոմի ամառաւորին մէջ : Սիօնը, այժմ եւս նոր յօդուած մի քնդանելով նոյն խնդրոյ նկատմամբ, զոր պատմական հետազոտութեամբ շարադրած և զըկած է մեր համազգի բանագէտ Պ. Ա. Այվազեան, կը փութայ հրատարակել ի վերծանութիւն արդարախաճ ազգայնոց :

Տեսութիւն . — Հակաթոռք . — Իրաւապետական անուն կրողք . — Տեղիք կաթողիկոսութեանց . — Արեւիկալիք : — Լիւթարութիւն . — Լպտէն բնութիւնք :

Ազգ . կաթողիկոսական աթոռոց խնդրոյն վրայ այնքան խօսուեցաւ, և այդ աթոռները այնքան դրին վերուցին, որ հիմա մեծ զգուշութիւն պէտք է ատիկա նորէն ձեռք առնելու, որ չըլլայ թէ բողոքովին քայքայուին :

Սենք կ'ուզեմք նորէն այսխընդրոյն վրայ գալ, բայց ոչ թէ Պիւթագորեանց լաւաւ մեր փաստաբանութեան կայան ընտրելով, ինչպէս շատերը մինչեւ հիմայ ըրած են, այլ այնպիսի փաստեր յառաջ բերելով որ ազգային պատմութեան և Հայաստանեայց եկեղեցւոյ աւանդութեանց նկատմամբ հարազատ ըլլալուն վրայ՝ մեր ընդգիմաբաններն իսկ ըսելիք մը չունենան :

Սոյ և Աթմամարայ կաթողիկոսութեանց մենք հակաթոռ ըսած չեմք, և չպիտի ըսեմք :

Ի՞նչու :

Վասն զի, հակաթոռներու ծնուն